

بررسی سمیت غلظت‌های تحت کشنده نیترات نقره بر برخی شاخص‌های هماتولوژی و ایمونولوژی ماهی قرمز (*Carassius auratus*)

صفورا ابرقویی^{۱*}

Sabarghoei67@gmail.com

سید علی اکبر هدایتی^۲

رسول قربانی^۳

حامد کلنگی میاندره^۴

طاهره باقری^۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۵/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۰۳

چکیده

زمینه و هدف: در میان آلاینده‌های فلزی، یون نقره بسیار سمی است و بالاترین درجه سمیت را در رده بندی مواد سمی به خود اختصاص داده است. امروزه ترکیبات نقره به دلیل خواص ضد میکروبی در صنایع مختلف استفاده می‌گردند. اما اثرات غیرقابل بازگشت فلزات سنگین غیرضروری همانند نقره، در بدن آبزیان غیر قابل بازگشت می‌باشد. در مطالعه حاضر به بررسی اثرات تحت کشنده نیترات نقره بر پارامترهای خون شناسی و ایمنی شناسی ماهی قرمز (*Carassius auratus*) به عنوان گونه مدل کپور ماهیان پرداخته شد. **روش بررسی:** تعداد ۱۰۵ قطعه ماهی قرمز، به صورت تصادفی در ۱۵ مخزن فایبرگلاس (۴۰۰ لیتری) قرار گرفتند (۱۲ مخزن برای غلظت‌های مختلف نیترات نقره و ۳ مخزن به عنوان گروه شاهد) و برای آزمون‌های بیوشیمیایی و خون شناسی تیمارها، ۹ ماهی به طور تصادفی از هر تیمار انتخاب شد که به طور جداگانه در معرض غلظت‌های موثر ppm ۰/۰۱، ۰/۰۲۵، ۰/۰۵ و ۰/۱ نیترات نقره قرار گرفتند. شاخص‌های مورد اندازه‌گیری شامل: تعداد کل گلبول‌های سفید (لوکوسیت)، لنفوسیت، نوتروفیل، ائوزینوفیل، تعداد کل گلبول‌های قرمز (اریتروسیت)، محتوای هموگلوبین، سطح همتوکریت، حجم متوسط گلبولی (MCV)، وزن هموگلوبین داخل گلبولی (MCH)، درصد غلظت هموگلوبین داخل گلبولی و گلوکز سرم بود.

۱- * (مسئول مکاتبات): دانش آموخته کارشناسی ارشد شیلات، دانشکده شیلات و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

۲- استادیار گروه تولید و بهره برداری آبزیان، دانشکده شیلات و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

۳- دانشیار گروه تولید و بهره برداری تولید و بهره برداری آبزیان، دانشکده شیلات و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

۴- استادیار گروه شیلات، دانشکده شیلات و محیط زیست، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان، ایران.

۵- استادیار گروه شیلات، دانشکده شیلات، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد، ایران.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج آزمایش نشان داد که غلظت‌های مختلف نیترات نقره بر روی فاکتورهای اریتروسیستی خون ماهی قرمز در سطح ۰/۵ معنی دار بود اما بر روی اغلب فاکتورهای لوکوسیستی خون تاثیر چندانی نداشت که امر ممکن است به دلیل مقاوم بودن این ماهی نسبت به ماهیان دیگر باشد. در نهایت شاخص‌های اریتروسیستی خون می‌توانند به عنوان بیومارکرهای مناسب آلودگی نقره معرفی گردند.

واژه‌های کلیدی: آلودگی، ماهی قرمز، خون‌شناسی، نیترات نقره، سم شناسی.

Evaluation of the sub-lethal effects of silver nitrate (AgNO₃) concentration toxicity on some hematology and immunology indices in goldfish (*Carassius auratus*)

Safoura Abarghouei^{1*}

Sabarghoei67@gmail.com

Seyed Ali Akbar Hedayati²

Rasoul Ghorbani³

Hamed Kolangi Miyandareh⁴

Tahereh Bagheri⁵

Abstract

Background and Objective: Among metal pollutants silver ions are the most toxic forms, and have been assigned to the highest toxicity class. Today, due to the antibacterial properties of silver compounds they are used in various industries. The effects of non-essential heavy metals such as silver are irreversible on aquatic animals' body. In the present study, the sub-lethal effects of silver nitrate on hematology and Immunology parameters of goldfish (*Carassius auratus*) as a model species in Cyprinidae family were investigated.

Method: 105 fish were randomly placed in 15 fiberglass tanks (400 liters); 12 tanks were used for different concentrations of silver nitrate and 3 tanks were used for control groups. The fishes of each treatment were separately exposed to effective silver nitrate concentrations of 0.01, 0.025, 0.05 and 0.1 ppm, and for hematological and biochemical test, nine fish were randomly selected from each treatment. Measured indices were total number of white blood cells (leukocytes), lymphocytes, neutrophils, eosinophil, total number of red blood cells (erythrocytes), hemoglobin content, hematocrit level, mean corpuscular volume (MCV), hemoglobin the corpuscular (MCH), hemoglobin concentration and serum glucoses.

Conclusion: The results showed that different concentrations of silver nitrate influenced blood erythrocyte ($P < 0.05$) but did not affect blood leukocyte, which may be due to the resistance of the gold fish compared to others. Blood could be introduced as a suitable biomarker of silver pollution.

Keywords: Pollution, *Carassius auratus*, hematology, silver nitrate, Toxicology.

1- MSc Graduate of Fishery, Faculty of Fishery and Environment, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran. * (*Corresponding Author*)

2- Assistant Professor of Fishery and Environment, Department of Production and Exploitation of Aquatic Animals, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

3- Associate Professor of Fishery and Environment, Department of Production and Exploitation of Aquatic Animals, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

4- Assistant Professor of Fishery and Environment, Department of Fishery, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Gorgan, Iran.

5- Assistant Professor of Fishery, Gonbad kavos, Gonbad, Iran.

مقدمه

میزان نقره در پوسته زمین در حدود ۰/۱ گرم در هر تن می-باشد (۱). در میان آلاینده های فلزی، یون نقره بسیار سمی است و بالاترین درجه سمیت را در رده بندی مواد سمی به خود اختصاص داده است. سمی بودن آن برای طیف وسیعی از میکروارگانیسم ها و همچنین سمیت کم آن برای انسان منجر به توسعه تعداد زیادی از محصولات بر پایه نقره شده است (۲). اثر باکتریایی یون نقره بر روی بسیاری از موارد مورد مطالعه قرار گرفته است (۳). یون نقره به طور گسترده در مراقبت های بهداشتی برای کنترل میکروارگانیسم ها به ویژه در سیستم تأمین آب مورد استفاده قرار می گیرد و به دلیل این که هیچ گونه تاثیر نامطلوب بر رنگ، بو و طعم آب ندارد بسیار مورد توجه است (۴).

نقره عمدتاً، به دلیل خواص فیزیکی و شیمیایی ویژه ای که از خود نشان می دهد در مصارف الکترونیکی، نوری، دارویی و بهداشتی کاربرد فراوان دارد (۵) نیترا نقره به عنوان عامل ایجاد کننده گروه های فعال اکسیژنی (ROS) شناخته شده و به وسیله مکانیسم های متنوع، شامل بر هم کنش با گروه های سولفیدریل پروتئین ها و آنزیم ها به سلول آسیب می رساند. در حالی که بخش وسیعی از نقره در آب های سطحی به صورت طبیعی وارد می گردد، فعالیت های بشری از قبیل معدن، ساخت جواهرات و عکاسی می توانند سطوح نقره را در آب های محیطی افزایش دهند (۱). تعدادی از مطالعات نشان دادند که نیترا نقره به شدت برای ماهیان آب شیرین سمی است (۶). سیستم های آبی، پیوسته با مشکلات ناشی از آلاینده هایی مواجه هستند که از منابع مختلف مانند فاضلاب های صنعتی، پساب های کشاورزی و فاضلاب های شهری وارد آن ها می شوند. آلاینده ها (فلزات سنگین، سموم و فرآورده های نفتی) برای سیستم زیستی محیط های آبی زیان آور بوده و عمدتاً بدون هیچ تصفیه ای به آب ها وارد می گردند (۷). اکوسیستم آبی در پایین ترین سطح از ارتفاع قرار دارد در نتیجه مقصد نهایی تمام آلاینده های محیطی آب است. در نتیجه آلوده شدن آب با این مواد و نهایتاً با تغذیه از آبزیان در طول زنجیره غذایی به انسان منتقل شده و در طول زمان در بدن موجودات و انسان انباشته می شود. وجود آن ها در بدن خطرات جبران ناپذیری را در سال های طولانی به دنبال دارد (۲).

در محیط های آبی، ماهی به عنوان یک آبی برای ارزیابی اثر آلاینده های محیطی در بوم سامانه های آبی در نظر گرفته می-شود. ماهی در بالاترین نقطه زنجیره غذایی آبی قرار گرفته است و توانایی بزرگنمایی زیستی فلزات سنگین، حتی در غلظت های پایین موجود در محیط را دارد (۸). ماهی قرمز از خانواده کپور ماهیان می باشد و به لحاظ شرایط زیستی و تغذیه ای شبیه کپور معمولی است. این ماهی در ایران در حوضه های دریای خزر، دریاچه ارومیه و هامون در سیستان و رودخانه کارون پراکنش یافته است. این گونه جهت مطالعات تولید مثلی، سلولی مولکولی، ایمنی شناسی، سم شناسی بسیار مناسب می باشد، زیرا از اندازه مناسبی جهت تحقیقات آزمایشگاهی برخوردار است و همچنین در محیط های آزمایشگاهی به راحتی قادر به بلوغ و تولید مثل می باشد. در واقع از این گونه به عنوان مدل جهت بررسی کپور ماهیان استفاده می شود (۹).

خون شاخص مهمی برای وضعیت فیزیولوژیک اندام های بدن در تشخیص سلامت یا بیماری و کنترل روند زیستی موجودات زنده از جمله ماهی می باشد (۱۰). مطالعات خون شناسی روش ارزشمندی برای ارزیابی آثار محیطی آلاینده ها روی ماهیان می باشد (۱۱). شاخص های مربوط به خون مانند گلبول های قرمز و گلبول های سفید از جمله لنفوسیت ها، نوتروفیل ها و مونوسیت ها یکی از بخش های سیستم ایمنی غیر اختصاصی سلولی هستند که نوسان در تعداد آن ها می تواند به عنوان یک شاخص مناسب در ارتباط با پاسخ ماهیان به عوامل استرس مطرح باشد (۱۲).

با توجه به استفاده های روزافزون ترکیبات نقره به دلیل خواص آنتی باکتریال در صنایع مختلف و اثرات غیرقابل بازگشت فلزات سنگین غیر ضروری همانند نقره در بدن آبزیان، و نیز با توجه به این که مطالعات اندکی در رابطه با سمیت نیترا نقره وجود دارد هدف از مطالعه حاضر افزایش اطلاعات در این زمینه و ارزیابی خطر این ماده برای محیط زیست می باشد. در تحقیق حاضر جهت بررسی اثرات تحت کشنده نمک نیترا نقره بر شاخص های خون شناسی و ایمنی شناسی، ماهی قرمز به عنوان گونه مدل در بررسی خانواده کپور ماهیان انتخاب شد تا از این طریق مارکر خونی مناسبی برای سمیت نیترا نقره مشخص شود.

روش بررسی

در پاییز سال ۱۳۹۲ تعداد ۱۰۵ قطعه ماهی قرمز، از مرکز فنی حرفه ای آق قلا، با میانگین وزنی $12/05 \pm 56/33$ گرم تهیه و به مرکز تحقیقات آبی پروری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان منتقل شد. ماهی‌ها برای انجام آزمایش به صورت تصادفی در ۱۵ مخزن فایبرگلاس (۴۰۰ لیتری) قرار گرفتند (۱۲ مخزن برای غلظت‌های مختلف نیترات نقره و ۳ مخزن به عنوان گروه شاهد) و برای سازگاری به مدت ۲ هفته در شرایط آزمایشگاهی نگهداری شد و با غذای تجاری رایج در بازار، به میزان ۲ درصد وزن بدن غذادهی شدند. در دوره سازگاری و آزمایش، آب هوادهی و کلرزدایی شد و مشخصات فیزیکوشیمیایی آب به طور روزانه اندازه‌گیری شد. در طول دوره سازگاری و آزمایش ماهیان تحت رژیم نورانی ۱۲ ساعت تاریکی و ۱۲ ساعت روشنایی قرار گرفتند. نیترات نقره مورد استفاده از محصولات Merck آلمان در غلظت 5000 ppm در ظرف شیشه ای در بسته تهیه شد.

جهت بررسی اثرات نیترات نقره بر پارامترهای خونی ماهی قرمز، ماهیان تحت تاثیر ۴ غلظت مختلف از محلول نیترات نقره قرار گرفتند و یک گروه به عنوان شاهد در نظر گرفته شد. انتخاب غلظت‌ها، با توجه به مدت زمان آزمایش و پس از تعیین LC_{50} (سمیت کشندگی حاد) صورت گرفت. نیترات نقره مورد استفاده در مدت ۹۶ ساعت، 184 ppm / اندازه‌گیری شد. غلظت‌های موثر نیترات نقره به ترتیب $0/01$ ، $0/025$ ، $0/05$ و $0/1$ بودند و مدت زمان آزمایش دو هفته بود. هر غلظت ذکر شده به یک مخزن ۵۰ لیتری اضافه شد و پیش از انجام آزمایش آب به مدت ۲ دقیقه به شدت هوادهی شد. (در هر تیمار ۲۱ قطعه ماهی و برای هر تیمار ۳ تکرار ۷ تایی در نظر گرفته شد). آزمایش به طور پویا انجام شد و شرایط فیزیکیوشیمیایی آب به طور روزانه کنترل شد. غذادهی در حد سیری و تعویض آب به صورت یک روز در میان با سیفون کردن از کف به اندازه ۵۰ درصد حجم آب انجام شد. هیچ گونه مرگ و میری در طول آزمایش مشاهده نشد و پس از پایان دوره آزمایش، ماهیان به منظور خون‌گیری با پودر گل میخک به اندازه ۲ گرم در لیتر بیهوش شدند. به دلیل تغییر فعالیت متابولیسمی با تغییر اندازه ماهی و تأثیر بر پارامترهای بیوشیمیایی خون، سعی شد از ماهی با طول نسبتاً مشابه استفاده شود (۱۳).

برای آزمایش‌های خون شناسی تیمارها و نمونه شاهد، ۹ ماهی به طور تصادفی از هر تیمار انتخاب شد که به طور جداگانه در معرض غلظت‌های موثر نیترات نقره قرار گرفته بودند. نمونه شاهد در معرض هیچ غلظتی از نیترات نقره قرار نگرفت. وقتی ماهیان به مرحله بیهوشی عمیق رسیدند، سطح بدن خشک و سپس خون‌گیری با قطع ورید ساقه دمی انجام شد به دلیل اینکه خون ماهیان در معرض غلظت‌ها به شدت غلیظ شده بود امکان خون‌گیری از طریق سرنگ وجود نداشت. نمونه‌های خون در لوله‌های حاوی EDTA به عنوان ماده ضد انعقاد قرار گرفتند. شاخص‌های مورد اندازه‌گیری شامل: تعداد کل گلبول‌های سفید (لوکوسیت)، لنفوسیت، نوتروفیل، ائوزینوفیل، تعداد کل گلبول‌های قرمز (اریتروسیت)، محتوای هموگلوبین، سطح هماتوکریت، حجم متوسط گلبولی (MCV)، وزن هموگلوبین داخل گلبولی (MCH) و درصد غلظت هموگلوبین داخل گلبولی بود (۱۴). شمارش گلبول‌های سفید و گلبول‌های قرمز به روش هموسیتمتری انجام گرفت (۱۵). مقدار هماتوکریت و غلظت هموگلوبین نیز به روش میکروهماتوکریت و سیانومت هموگلوبین سنجش گردید. به منظور شمارش افتراقی گلبول‌های سفید، گسترش خونی بر روی لام تهیه و گسترش‌های تثبیت شده با استفاده از رنگ گیمسا رنگ آمیزی شدند.

برای اندازه‌گیری گلوکز، گلبول‌های قرمز در لوله قرار داده شد و به مدت ۳۰ دقیقه در دمای اتاق (۲۲ درجه سانتی‌گراد) فرصت داده شد تا لخته شود. سرم از لخته جدا شد و نمونه پس از سانتریفیوژ در مدت زمان ۵ دقیقه در دمای -80 درجه سانتی‌گراد منجمد شد تا زمانی که آنالیزها روی آن انجام شود. گلوکز خون به وسیله روش اسپکتوفتومتری (WPAS2000-UV/VIS کمبریج انگلستان)، و با استفاده از کیت پارس آزمون اندازه‌گیری شد. اطلاعات حاصله از هر آزمایش با استفاده از نرم افزار Spss 20 و با انجام آزمون ANOVA یک طرفه و تست توکی در سطح معناداری ۵ درصد ($P < 0/05$) مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. همه نتایج به دست آمده به وسیله میانگین $\pm$ انحراف معیار محاسبه شدند.

یافته‌ها

طبق بررسی نتایج آماری هیچ گونه اختلاف معنی‌دار، در وزن کل و طول کل ماهیان تیمارهای مختلف با گروه شاهد مشاهده نشد (جدول ۱) ($p > 0/05$). از آنجایی که سعی بر آن بود ماهیان

پی اچ = 7.56 ± 0.45 ، سختی کل = $293 \pm 2/35$ میلی گرم در لیتر، آب به صورت روزانه تعویض و پارامترهای کیفی آب دوبار در هفته اندازه گیری شد (دستگاه اندازه گیری پی اچ، دما و اکسیژن متر و فتومتر ۷۱۰۰ انگلستان).

با طول و وزن تقریبی یکسان انتخاب کردند، عدم وجود اختلاف معنی داری در شاخص های رشد سوماتیک قابل پیش بینی بود. فاکتورهای فیزیکی شیمیایی آب به طور روزانه اندازه گیری شد و مشخصات فیزیکی شیمیایی به صورت زیر بود: دما = 19.5 ± 1 سانتی گراد، اکسیژن محلول = $8/80 \pm 0.06$ میلی گرم در لیتر،

جدول ۱- نتایج زیست سنجی ماهی قرمز در مواجهه با غلظت های تحت کشنده نترات نقره

Table 1 - The Result of the biometrics of fishes exposed to sub-lethal concentrations of silver nitrate

غلظت ۵ (ppm)	غلظت ۱ (ppm)	غلظت ۰/۵ (ppm)	غلظت ۰/۱ (ppm)	زیست سنجی ماهیان گروه شاهد
$0.28 \pm 14/83^a$	$1/60 \pm 13/83^a$	$2/75 \pm 14/67^a$	$1/32 \pm 15/00^a$	طول کل (سانتی متر) $0.57 \pm 16/33^a$
$5/29 \pm 41/00^a$	$12/89 \pm 45/33^a$	$16/16 \pm 44/67^a$	$13/31 \pm 54/33^a$	وزن کل (گرم) $14/57 \pm 61/66^a$

* داده ها به وسیله میانگین $\pm$ انحراف معیار محاسبه شدند. مقادیر به دست آمده برای هر ویژگی که حداقل دارای یک حرف مشترک می باشند، از نظر آماری در سطح ۵ درصد اختلاف معنی دار ندارند.

MCHC خون گروه شاهد نسبت به سایر غلظت ها کاهش یافت ($p < 0.05$) MCV گروه شاهد، نسبت به سایر غلظت ها، افزایش یافت ($p < 0.05$)، اما بین غلظت های مختلف نسبت به هم اختلافی معناداری وجود نداشت ($p > 0.05$). افزایش MCH گروه شاهد نسبت به سایر غلظت ها به طور معنی دار نبود ($p > 0.05$). نوتروفیل گروه شاهد فقط در اولین غلظت اختلاف معنی دار داشت اما میزان آن با سایر غلظت ها اختلافی نداشت ($p > 0.05$). ائوزینوفیل گروه شاهد با سایر غلظت ها اختلاف معنی دار نداشت ($p > 0.05$). میزان لنفوسیت گروه شاهد نسبت به غلظت های ۰/۱ و ۰/۰۲۵ افزایش معنی دار داشت ($p < 0.05$) و در دو غلظت ۰/۱ و ۰/۰۵ کاهش پیدا کرد که این میزان کاهش فقط با غلظت ۰/۱ معنی دار بود ($p < 0.05$).

اثر غلظت های مختلف نترات نقره بر فاکتورهای خونی ماهی قرمز در جدول های ۲ ارائه شده است. تعداد گلبول های قرمز گروه شاهد نسبت به غلظت های مختلف نترات نقره، کاهش معنی دار داشت ($p < 0.05$). هم چنین میزان هماتوکریت، کاهش پیدا کرد و بین گروه شاهد با سایر تیمار ها اختلاف معنی دار وجود داشت ($p < 0.05$). هموگلوبین خون گروه شاهد با سایر غلظت ها اختلاف معنی دار داشت و با افزایش غلظت محلول نترات نقره، کاهش معنی دار پیدا کرد ($p < 0.05$). گلوکز خون روند افزایشی داشت و بین گروه شاهد با غلظت ۰/۰۵ اختلاف معنی دار داشت ($p < 0.05$) و در این غلظت به بیشترین مقدار رسید، اما نسبت به سایر غلظت ها افزایش معنی دار نداشت ($p > 0.05$). تعداد گلبول های سفید گروه شاهد با سایر غلظت ها اختلاف معنی دار نداشت ($p > 0.05$) اما در بیشترین غلظت ها (۰/۱ و ۰/۰۵) بیشترین افزایش را داشت.

جدول ۲- میزان پارامترهای خونی ماهی کاراس طلایی در مواجهه با غلظت‌های تحت کشنده نیترات نقره

Table 2-The amount of of blood parameters of gold fish exposed to sub-lethal concentrations of silver nitrate

غلظت ۰/۱ (قسمت در میلیون)	غلظت ۰/۰۵ (قسمت در میلیون)	غلظت ۰/۰۲۵ (قسمت در میلیون)	غلظت ۰/۰۱ (قسمت در میلیون)	گروه شاهد	عوامل اندازه‌گیری شده
$b_{0.01} \pm 0.97$	$b_{0.005} \pm 0.97$	$b_{0.0025} \pm 0.97$	$b_{0.001} \pm 0.96$	$a_{0.05} \pm 1.15$	گلبول قرمز ($10^6 \times$ میکرو لیتر)
$d_{0.15} \pm 21.33$	$cd_{0.05} \pm 21.47$	$bc_{0.025} \pm 21.73$	$b_{0.01} \pm 22.03$	$a_{0.25} \pm 22.83$	هماتوکریت (درصد)
$d_{0.15} \pm 6.33$	$d_{0.05} \pm 6.47$	$c_{0.025} \pm 6.73$	$b_{0.01} \pm 7.03$	$a_{0.11} \pm 7.57$	هموگلوبین (گرم بر دسی لیتر)
$ab_{74.19} \pm 354.33$	$a_{61} \pm 41.67$	$ab_{54.93} \pm 271.73$	$b_{49.93} \pm 252.00$	1.01 ± 220.67 b_{10}	گلوکز (میلی گرم بر دسی لیتر)
$d_{0.15} \pm 29.67$	$d_{0.17} \pm 30.10$	$c_{0.17} \pm 31.00$	$b_{0.17} \pm 31.90$	$a_{0.05} \pm 32.23$	M.C.H.C (گرم بر دسی لیتر)
$a_{2.97} \pm 221.54$	$a_{0.56} \pm 221.24$	$a_{3.99} \pm 224.57$	$a_{0.32} \pm 221.51$	7.54 ± 199.36 b	M.C.V (فمتو لیتر)
$b_{1.34} \pm 62.69$	$b_{4.26} \pm 63.03$	$a_{1.03} \pm 69.63$	$a_{0.49} \pm 70.71$	2.14 ± 66.03 ab	M.C.H (پیکو گرم)
$a_{1732.15} \pm 71000.00$	$a_{1527.52} \pm 66666.67$	152 ± 44733.33 a_{33385}	$a_{2516} \pm 62666$	70 ± 65666.66 a_{1154}	گلبول سفید ($10^3 \times$ میکرو لیتر)
$c_{0.57} \pm 89.67$	$b_{0.57} \pm 91.67$	$a_{1.00} \pm 95.00$	$a_{0.57} \pm 94.67$	$b_{0.00} \pm 92$	لنفوسیت (درصد)
$a_{0.57} \pm 41.67$	$a_{0.57} \pm 41.67$	$a_{0.57} \pm 41.67$	$a_{0.57} \pm 41.67$	0.33 ± 0.57^a	اُتوزینوفیل (درصد)

* داده‌ها به وسیله میانگین $\pm$ انحراف معیار محاسبه شدند. مقادیر به دست آمده برای هر ویژگی که حداقل دارای یک حرف مشترک می‌باشند، از نظر آماری در سطح ۵ درصد اختلاف معنی‌دار ندارند

بحث و نتیجه گیری

قرار گرفتن در معرض ۱۰۰ میکروگرم بر لیتر نقره از محلول $AgNO_3$ از بین رفتند. حتی در غلظت ۱۰ میکروگرم بر لیتر نقره از محلول $AgNO_3$ در مدت یک روز تاژکداران و داینوفلاژله‌های کمتری نسبت به گروه شاهد زنده ماندند (۱۹) که امر نشان دهنده سمیت بالای این ماده در موجودات زنده است و با مطالعه ژائو و وانگ (۴) در سال ۲۰۱۱ هم‌خوانی دارد که بیان می‌کنند غلظت LC_{50} برای نیترات نقره، مقدار بسیار کمی است (۲/۵۱) میکروگرم بر لیتر.

در مطالعه دیگری بر روی سمیت یون نقره که توسط ناوارو و همکاران در سال ۲۰۰۸ انجام شد (۲۰)، گزارش شد که انتشار یون نقره در جلبک سبز کلامیدوموناس (*Chlamydomonas reinhardtii*) موجب مهار فتوسنتز خواهد شد. اما در هیچ کدام از مطالعات انجام شده سمیت یون نقره در سطح سلولی

نقره یونی، برای موجودات زنده بسیار سمی است (۱۶). هر چند ممکن است اشکال دیگری از نقره وجود داشته باشد که فقط در دسترس موجودات زنده است (۱۷) خاصیت ضد میکروبی آنتی باکتریال این ماده، منجر به گسترش تعداد زیادی از محصولات بر پایه نقره شده است. نقره فلزی است که به دلیل کاربرد فراوان در اشکال مختلف نمک و نانو نقره، به طور گسترده ای در محیط پراکنده شده است. اما در منابع اطلاعاتی موجود، اطلاعات محدودی در رابطه با سمیت نیترات نقره وجود دارد (۱۸).

در مطالعه صورت گرفته روی جامعه پلانکتونی (۲) غلظت مورد استفاده نقره، ۵ میکروگرم بر لیتر به صورت $AgNO_3$ بود و غلظت‌های بالاتر از این مقدار موجب تغییر جامعه پلانکتونی شدند. هم‌چنین همه موجودات یوکاریوتی، پس از ۲۴ ساعت

به استرس یا عفونت باشد (۲۶). در مطالعه حاضر غلظت گلوکز روند افزایش داشت هرچند که این افزایش در همه غلظت‌ها معنی دار نبود و فقط و بین گروه شاهد با غلظت ۰/۰۵ اختلاف معنی دار وجود داشت ($p < 0/05$). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت غلظت‌های تحت کشنده نیترا نقره عامل ایجاد استرس در ماهی قرمز نیستند.

کاهش شاخص‌های اریتروسیتهی خون به دلیل کم‌خونی رخ می‌دهد. در طی کم‌خونی، کاهش در تعداد گلبول‌های قرمز، هموگلوبین و هماتوکریت مشاهده می‌شود که ممکن است به دلیل خونریزی، همولیز یا کاهش تولید گلبول‌های قرمز صورت پذیرد که با نتایج مطالعه حاضر هم‌خوانی دارد (۲۷). شاخص‌های لوکوسیتهی خون شامل گلبول‌های سفید از جمله لنفوسیت‌ها، نوتروفیل‌ها و مونوسیت‌ها یکی از بخش‌های سیستم ایمنی غیر اختصاصی سلولی هستند که نوسان در تعداد آن‌ها می‌تواند به عنوان یک شاخص مناسب در ارتباط با پاسخ ماهیان به عوامل استرس مطرح باشد (۲۴). در پاسخ به استرس‌های موجود در محیط آبی، کاهش تعداد گلبول‌های سفید می‌تواند بیانگر سرکوب ایمنی موجود و افزایش میزان آن‌ها نشان دهنده پاسخ به استرس یا عفونت باشد (۲۶). در مطالعه حاضر به جز لنفوسیت بین شاخص‌های لوکوسیتهی خون ماهی شاهد و سایر غلظت‌ها اختلاف معنی‌دار وجود نداشت. در این آزمایش ابتدا لنفوسیت در دو غلظت افزایش و سپس کاهش پیدا کرد ($p < 0/05$). لنفوسیت‌ها نسبت به سایر لکوسیت‌ها طول عمر زیادتری دارند و اغلب در مواجهه با آلودگی کاهش پیدا می‌کنند. در تحریک یا سرکوب سیستم ایمنی، لنفوسیت‌ها بیومارکرهای کارآمدی محسوب می‌شوند (۲۷) اما در تعداد گلبول‌های سفید در بالاترین غلظت‌ها (۰/۰۵ و ۰/۱) افزایش مشاهده شد هرچند این تغییرات معنی‌دار نبود اما با مطالعات زارچی (۲۸) مطابقت دارد که بیان می‌کند بدن، جهت مقابله با نانو ذرات نقره ورودی تولید گلبول‌های سفید را افزایش می‌دهد. از آنجایی که افزایش غلظت نیترا نقره، می‌تواند موجب تغییر در تعداد گلبول‌های سفید شود با افزایش غلظت از ۰/۰۱ تا ۰/۰۲۵ ppm گلبول‌های سفید کاهش پیدا کرد که با مطالعات چن و همکاران (۲۹) مطابقت دارد که بیان می‌کنند افزایش درگیری سلول‌ها در فرآیند ایمنی، موجب کاهش سلول‌های خونی می‌گردد.

بررسی نشده است. محیط زیست ماهیان و شرایط حاکم بر آن (نظیر آلودگی) بر مقادیر سلول‌های خونی و سایر فاکتورهای خونی تاثیر می‌گذارد که این تغییرات می‌تواند به عنوان شاخص زیستی مد نظر قرار گیرد. با توجه به اینکه پارامترهای خونی شرایط نامطلوب محیطی را برای ماهیان سریع‌تر از پارامترهای دیگر نشان می‌دهند، تا حد زیادی برای تعیین وضعیت سلامت و نظارت بر پاسخ‌های استرسی ماهیان برای پیش‌بینی سازگاری‌های فیزیولوژیکی آن‌ها استفاده می‌شود (۱۱). زیست‌آزمونی (Bioassay) روشی است که عکس‌العمل‌های موجودات آبی برای آشکارسازی، اندازه‌گیری یا تأثیر یک یا چند ماده سمی یا عامل محیطی به تنهایی یا توأم با یکدیگر را مورد بررسی قرار می‌دهد (۲۱) با استفاده از در معرض قرار دادن ارگانسیم‌ها در غلظت‌های دوزهای مختلف آلوده کننده، زیست‌آزمونی برای ارزیابی اثرات سمیت آن‌ها انجام می‌گیرد که به وسیله پاسخ خصوصیات و رفتارهای بیولوژیک این ارگانسیم‌ها و مقایسه آن با ارگانسیم‌های که هیچ‌گونه مواجهه ای با مواد آلوده کننده نداشته اند امکان پذیر می‌باشد (۲۲) در زیست‌آزمونی از موجودات گوناگونی نظیر جلبک، ماهی، باکتری و انواع موجودات آب شیرین نظیر دافنی استفاده می‌شود (۱۴). بر این اساس ماهی برای ارزیابی خطر سمیت نیترا نقره انتخاب گردید.

در مطالعه حاضر، تعداد گلبول‌های قرمز گروه شاهد، کاهش معنی‌داری با تمام غلظت‌های مختلف نیترا نقره داشت ($p < 0/05$). هم‌چنین میزان هماتوکریت، M.C.H.C و هموگلوبین خون کاهش پیدا کرد و بین گروه شاهد با سایر تیمارها اختلاف معنی‌دار وجود داشت ($p < 0/05$).

تحت شرایط استرس زا گلبول‌های قرمز نابالغ از طحال آزاد شده و با افزایش متابولیک، اکسیژن رسانی به ارگان‌های مهم افزایش می‌یابد که به دنبال آن گلبول‌های قرمز، غلظت هموگلوبین و سطح هماتوکریت افزایش می‌یابد (۲۴ و ۲۳).

کاسیلاس و همکاران (۲۵) در تحقیقی اثرات استرس بر ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان مطالعه کرده و بیان نمودند که استرس به هر دلیلی سبب افزایش هموگلوبین، هماتوکریت و تعداد گلبول‌های قرمز می‌شود. در پاسخ به استرس‌های موجود در محیط آبی، کاهش تعداد گلبول‌های سفید می‌تواند بیانگر سرکوب ایمنی موجود و افزایش میزان آن‌ها نشان دهنده پاسخ

- Preparation and antibacterial activity of Fe₃O₄@ Ag nanoparticles. *Nanotechnology*, 18(28), 285604.
- 6- Davies, P.H., Goettl, Jr., J.P. And Sinley, J.R., 1978. Toxicity of silver to rainbow trout (*Salmo gairdneri*). *Water Res.*, 12: 113-117.
- ۷- شاهسونی، داور، مهری، مهرداد، نظری. کوروش ۱۳۸۲. بررسی تأثیر ماده شوینده آنیونی (شامپو) بر پارامترهای خونی ماهی حوض (Carassius auratus) پژوهش و سازندگی.
- 8- Bhagwant, S. and Bhikagee, M. 2000. Induction of hypochromic Macrocytic Anemia in *Oreochromis hybrid* (Cichlidae) exposed to 100mg/L (sub lethal dose) of Aluminum. *Science and Technology- Research Journal*.
- 9- Lee, L.E., Caldwell, S.J. and Gibbons, J. 1997. Development of a cell line from skin of goldfish (*Carassius auratus*), and effects of ascorbic acid on collagen deposition. *Histochemistry and Cell Biology*. 29: 31-43.
- 10- Mojabi, A. (2000). *Veterinary clinical biochemistry*. Noorbakhsh Press, Tehran, Iran, 477, 479. (In Persian).
- 11- Luskova, V., Halacka, K., & Lusk, S. 1995. Dynamics of the haemogram in the nase, *Chondrostoma nasus*. *Folia Zoologica*, 44, 69-74.
- 12- Stoskopf, M.A. 1993. *Fish medicine*. Saunders Company, U.S.A, 882p.
- 13- Cicik, B. and Engin, K. 2005. The effects of cadmium on levels of glucose in serum and glycogen reserves in the liver and muscle tissues of *Cyprinus carpio* (L., 1758). *Turk J Vet Anim Sci*. 29:113-117.
- 14- U.S.Environmental Protection Agency. Methods for measuring the acute toxicity of effluents and receiving waters to fresh water and marine organisms [Online]. 2002; Available from: URL: www.water.epa.gov/scitech/methods/cwa/wet/disk2_index.cfm/
- به طور کلی نتایج آزمایش حاصل نشان داد که غلظت‌های مختلف نیترات نقره بر روی فاکتورهای اریتروسیتهی خون ماهی قرمز تاثیر گذار بود ($p < 0.05$)؛ اما بر روی فاکتورهای لوکوسیتهی خون تاثیر چندانی نداشت که این امر ممکن است به دلیل مقاوم بودن این ماهی نسبت به ماهیان دیگر باشد علاوه بر این چون یون نقره به تنهایی خاصیت آنتی باکتریال دارد، عدم تاثیر بر اکثر فاکتورهای لوکوسیتهی تایید کننده این مطلب است که یون نقره سبب افزایش ایمنی سلولی خواهد شد.
- در مجموع با بررسی نتایج آنالیزهای آماری مشخص شد که ماهی کاراس طلایی در مواجهه با غلظت‌های مختلف نیترات نقره، در بیشتر شاخص‌های اریتروسیتهی خون تغییرات معنی دار داشت ($p < 0.05$)؛ بنابراین این شاخص‌های اریتروسیتهی خون می‌توانند به عنوان بیومارکرهای مناسب آلودگی نقره معرفی گردند.
- ### تشکر و قدردانی
- این تحقیق با حمایت‌های مادی و معنوی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان در قالب پایان نامه کارشناسی ارشد صورت گرفت.
- ### منابع
- ۱- تربالی، ندا، بهاور، مانده، عین‌اللهی. ناهید، نباتچیان. فریبا، بررسی اثر نیترات نقره بر فعالیت آنزیم پیرا کسیداز ترب کوهی، ۱۳۹۱، مجله علمی پژوهشی فیض، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، صص ۷۱۳-۷۱۴.
- 2- Boenigk, Jens, et al. "Effects of Silver Nitrate and Silver Nanoparticles on a Planktonic Community: General Trends after Short-Term Exposure." *PloS one* 9.4 (2014): e95340.
- 3- Chambers, C.W., Proctor, C.M., Kabler, P.W., 1962. Bactericidal effect of low concentrations of silver. *American Water Works Association* 54, 208-216.
- 4- Yahya, M.T., Straub, T.M., Gerba, C.P., 1992. Inactivation of coliphage MS-2 and poliovirus by copper, silver, and chlorine. *Canadian Journal of Microbiology* 38, 430-435.
- 5- Gong, P., Li, H., He, X., Wang, K., Hu, J., Tan, W. ... & Yang, X. 2007.

- toxicology. *Environ Int* 2007; 33(3): 414-25
- 22- Nadafee K. Bioassay with micro organism, review article. *J Shaheed Sadoughi Univ Med Sci* 1995.
- 23- Molinero, A., & Gonzalez, J. 1995. Comparative effects of MS 222 and 2-phenoxyethanol on gilthead sea bream (*Sparus aurata* L.) during confinement. *Comparative Biochemistry and Physiology Part A: Physiology*, 111(3), 405-414
- 24- Shaluei, F., Hedayati, A., Jahanbakhshi, A., & Baghfalaki, M. 2012. Physiological responses of great sturgeon (*Huso huso*) to different concentrations of 2-phenoxyethanol as an anesthetic. *Fish physiology and biochemistry*, 38(6), 1627-1634
- 25- Casillas, E., Smith, L.S., 1974. Effects of stress on blood coagulation and haematology in rianbow trout exposed to hypoxia, *J.Fish Biol.* 6, 379-380.
- 26- Adams, S. M. 2002. Biological indicators of aquatic ecosystem stress. American Fisheries Society.
- ۲۷- هدایتی. ع، جهانبخشی. ع، قادری رمازی، ف، ۱۳۹۲، سم شناسی آبزیان، جلد اول، چاپ اول، صص ۷۰_۷۶.
- ۲۸- رضایی زارچی. س، ۱۳۹۰، اثر نانو ذرات اکسید تیتانیوم روی میزان سلول‌های خونی و آنزیم‌های کبدی در خون رت نژاد ویستار، مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد، صص ۶۲۶-۶۱۸.
- 29- Chen, Z., Meng, H., Xing, G., Chen, C., Zhao, Y., Jia, G, Wan, L. 2006. Acute toxicological effects of copper nanoparticles in vivo. *Toxicology letters*, 163(2), 109-120.
- 15- Rabetto, I. S., Alves Costa, J. R. M., Silva de Assis, H. C., Pelletier, E., Akaishi, F. M., Anjos, A., ... & Oliveira Ribeiro, C. A. (2005). Effects of dietary Pb (II) and tributyltin on Neotropical fish, *Hoplias malabaricus*: histopathological and biochemical findings. *Ecotoxicology and environmental safety*, 60(2), 147-156.
- 16- Hogstrand C, Wood C. Toward a better understanding of the bioavailability, physiology, and toxicity of silver in fish: implications for water quality criteria. *Environ Toxicol Chem* 1998; 17:547-61.
- 17- Campbell PGC, Errécalde O, Fortin C, Hiriart-Baer VP, Vigneault B. Metal bioavailability to phytoplankton — applicability of the biotic ligand model. *Comparative biochemistry and physiology. Toxicol Pharmacol CBP* 2002;133:189-206
- 18- Mueller, N. C., & Nowack, B. (2008). Exposure modeling of engineered nanoparticles in the environment. *Environmental Science & Technology*, 42(12), 4447-4453.
- 19- Hund-Rinke, K., Marscheider-Weidemann, F., Kemper, M., & Simon, M. (2008). Beurteilung der Gesamtumweltexposition von Silberionen aus Biozid-Produkten. *UBA Texte*, 43(08).
- 20- Navarro E, Piccapietra F, Wagner B, Marconi F, Kaegi R, Odzak N, et al. Toxicity of silver Nanoparticles to *Chlamydomonas reinhardtii*. *Environ Sci Technol* 2008b; 42:8959-64.
- 21- Martins J, Oliva TL, Vasconcelos V. Assays with *Daphnia magna* and *Danio rerio* as alert systems in aquatic